

EMLÉKEZÉS

TOLNAI GÁBOR
1910 – 1990

Az idén 80. esztendejébe lépett Tolnai Gáborról szűkebb környezetben, az Eötvös Loránd Tudományegyetem régi magyar irodalmi tanszékén, a bölcs és szeretett főnöknek kijáró tisztelettel már vagy húsz esztendeje úgy beszéltek, hogy ő az „öreg”. Ez az „öreg” szívesen beszélt azokról, akik a véges emberi lét szabályai szerint hozzá képest voltak öregek, vagyis egy nemzedékkel előtte jártak: Sik Sándorról, Mészöly Gedeonról és Tolnai Béláról, a Szegedi Fiatalok egyetemi oktatóiról, fiatalkorának pesti éveire emlékezve Babits Mihályról és Schöpflin Aladárról, akiknek körében gyakran megfordult, amikor az Országos Széchényi Könyvtárban „ádobos”-ként dolgozott, beszélt egykori kollégáiról, főként Halász Gáborról, aki most 89 éves lenne, de meghalt a „végzetes esztendőben”, hosszan és szívesen mesélt Hoffmann Edithről, Rédey Tivadarról és arról a másik pesti körőről, amelynek tagjait árnyékrajzokban örökítette meg az egykori Hoffmann-ház úrnője: az ő képeiket adta aztán ki Tolnai Gábor utolsó, 1988 nyarán megjelent könyvében, amikor egykori barátainak levelezését már kéziratárakból kellett összeszednie.

A tanszék szeretve tisztelt öregje az évek során, ahogy „nőttek az árnyak”, egyre színesebben emlékezett, mert amit megélt, teljes írói és tudósi világképpé formálódott benne. E kettőt elválasztani sem lehet sokszínű életművében. Halász Gábor már 1939-ben azt írta róla, hogy az erdélyi főurakról szóló könyve „iskolapéldája a jó összefoglalásnak és a . . . beléfejtetett lelkesedés folytán nemcsak tudományos, de irodalmi mű”. Mint tudós vette vizsgálat alá Szeци Molnár Albertet, Tótfalusi Kis Miklóst, Bethlen Miklóst, Lázár Jánost és Teleki Józsefet, de mint író korántsem csak a tudósoknak írta tanulmányait, hanem a magyar hagyományoknak is megfelelően egy bizonyos szélesebb olvasóközönségnek: azoknak, akik számára a közérthetőség és az olvassmányosság többet jelentett, mint a filológiai pontosság vagy pontoskodás.

Tolnai Gábor mint író fogadta második hazájává Itáliát, amelyet diplomataként és magános utazóként egyformán ismert. Az író, a visszaemlékező és az adatokat gyűjtő tudós egyformán munkált benne

akkor is, amikor Radnóttal foglalkozott, Rákócziról, Berzsenyiről, Horváth Jánosról „monologizált”, vagy fiktív levelet írt Halász Gábornak a rég elhunyt barát 75. születésnapja alkalmából. Hogy az író és a tudós mit tett a magyar irodalom külföldi elismertetéséért mint kongresszusi elnök és előadó vagy idegen nyelvű cikkek szerzője, most még felmérni sem lehet; felbecsülhetetlen az az érdem is, amit az Acta Litteraria szerkesztőjeként szerzett: annyi bizonyos csupán, hogy például az éppen most megjelent Radnóti-bibliográfiában magyarul és nem magyarul publikált cikkeivel ő a listavezető.

Egyik szellemes, csipős mondásairól híres, Baumgarten-díjas barátja, nemzedékének kiemelkedő alakja mondta egyszer, hogy esszét az tud írni, aki a tudóstól megkívántnál sokkal jobban ismeri témáját, és már csak azt fogalmazza meg, amit a leglényegesebbnek tart. Érvényes ez Tolnai Gáborra is. Munkái azáltal hatottak, azáltal váltak szakmailag is megbízható művekké, hogy a szerző mindent tudott, és tudását személyiségének hitelességével erősítette meg.

Az élménnyé formálódott történelmet fejezte ki, és „oly sok balserencse” közt, a „zord idő” oly sok mindent próbára tevő viszonytagságai közepette azt mondta el, amit érvényesnek, lelke mélyén örökérvényűnek tartott. A nemes szándék és az ebből fakadt életmű az, ami megőrzi emlékét a tudományosság és az irodalom világában.

TARNAI ANDOR

00 000 98

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó és Nyomda Vállalat igazgatója
A nyomdai munkálatokat az Akadémiai Kiadó és Nyomda Vállalat végezte

Felelős vezető: Zöld Ferenc igazgató

Budapest, 1991. — Nyomdai táskaszám: 19700

Felelős szerkesztő: Ratzky Rita

Műszaki szerkesztő: Sándor István

Megjelent: 10 (A/5 ív) terjedelemben

HU ISSN 0324—4970

A kézirat a nyomdába érkezett: 1989. november 30.